

УДК 316.455:008:39](477)

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2025-1-58>

Володимир СІНЕЛЬНИКОВ

аспірант 3-го року навчання, спеціальність: 034 Культурологія, Київський національний університет культури і мистецтв, вул. Є. Коновальця, 36, м. Київ, Україна, 01133

ORCID: 0009-0004-6616-4507

Бібліографічний опис статті: Сінельников, В. (2025). Щодо визначення дефініції «екосистема традиційної культури» (в контексті міжетнічних комунікацій національних спільнот України). *Fine Art and Culture Studies*, 1, 414–421, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-1-58>

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ДЕФІНІЦІЇ «ЕКОСИСТЕМА ТРАДИЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ» (В КОНТЕКСТІ МІЖЕТНІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ НАЦІОНАЛЬНИХ СПІЛЬНОТ УКРАЇНИ)

Мета роботи: дати визначення дефініції «екосистема традиційної культури» в контексті міжетнічних комунікацій і, як наслідок, міжетнічних взаємин національних спільнот України.

Методологія: теоретико-методологічною основою дослідження є екосистемний підхід, який у поєднанні з міждисциплінарним, системним та комплексним аналізом дає можливість охарактеризувати етноекосистему традиційної культури України як явище, що має свої регіональні особливості в залежності від історично обумовлених процесів міжетнічних взаємин етнічних спільнот, що населяють ті чи інші місцевості України.

Наукова новизна. Вперше було обґрунтовано визначення дефініції «екосистема традиційної культури» та використано екосистемний підхід для розгляду особливостей побутування традиційної культури в контексті міжетнічних комунікацій етносів, що складають багатоманітну палітру національних спільнот різних регіонів України.

Висновки. Дефініція «екосистема / етноекосистема традиційної культури» трактується нами як динамічна система, як територіально обмежений (середовищем розселення того чи іншого етносу / етносів) комплекс усіх соціально-економічних, культурно-історичних та культурно-ціннісних, соціокультурно-комунікативних та екологічних факторів разом із народом, на який ці фактори впливають, враховуючи також і зворотній вплив людини на оточуюче етнічне середовище (екологічне, соціокультурне, соціально-економічне, комунікативне та ін.). В контексті міжетнічних комунікацій національних спільнот, що здавна населяють Україну та є складовою її історичної цілісності, екосистему традиційної культури уявляємо як конгломерат багатовекторної культуротворчості та єдності культурних практик в річищі різноманітності та мультикультуралізму, що сформувалися в тому чи іншому регіоні на макро- і мікрорівнях міжетнічного спілкування. Нематеріальна та матеріальна культурна спадщина етносів України є цікавим об'єктом для подальшого детального опрацювання в контексті дослідження особливостей та ступеня збереження екосистеми багатонаціональної традиційної культури в умовах воєнного часу в Україні, загальних тенденцій глобалізації світового та українського культурного простору, синергії традицій та інновацій.

Ключові слова: етнічна культура, традиційна культура, екосистема, етноекосистема, міжетнічні комунікації, національні спільноти України.

Volodymyr SINELNIKOV

Postgraduate Student of the 3rd year of study specialty 034 Culturology, Kyiv National University of Culture and Arts; 36, Ye. Konovaltsya Str., Kyiv, Ukraine, 01133

ORCID: 0009-0004-6616-4507

To cite this article: Sinelnikov, V. (2025). Shchodo vyznachennia defynitsii «ekosystema tradytsiinoi kultury» (v konteksti mizhetnichnykh komunikatsii natsionalnykh spilnot Ukrainy). [About the definition of the term «ecosystem of traditional culture» (in the context of interethnic communications of the national communities of Ukraine)]. *Fine Art and Culture Studies*, 1, 414–421, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-1-58>

ABOUT THE DEFINITION OF THE TERM «ECOSYSTEM OF TRADITIONAL CULTURE» (IN THE CONTEXT OF INTERETHNIC COMMUNICATIONS OF THE NATIONAL COMMUNITIES OF UKRAINE)

Objective of the work: To define the term «ecosystem of traditional culture» in the context of interethnic communications and, consequently, interethnic relations of the national communities of Ukraine.

Methodology: The theoretical and methodological foundation of the research is the ecosystem approach, combined with interdisciplinary, systemic, and comprehensive analysis. It allows characterize the ethnoecosystem of traditional culture in Ukraine as a phenomenon that has its regional peculiarities depending on historically conditioned processes of interethnic relations among the ethnic communities from different regions of Ukraine.

Scientific novelty: For the first time, the definition of the term «ecosystem of traditional culture» was substantiated, and the ecosystem approach was applied to examine the peculiarities of the traditional culture existence in the context of interethnic communications between ethnic groups that create the diverse palette of national communities in various regions of Ukraine.

Conclusions: The term «ecosystem / ethnoecosystem of traditional culture» is defined as a dynamic system, a geographically limited (by the settlement environment of a particular ethnic group or groups) complex of all socio-economical, cultural-historical, and cultural-valuable, socio-cultural-communicative, and ecological factors along with the people who are influenced by these factors, considering the impact of humans on the surrounding ethnic environment (ecological, socio-cultural, socio-economic, communicative, etc.). In the context of interethnic communications of the national communities that have inhabited Ukraine for centuries and are an integral part of its historical integrity, the ecosystem of traditional culture is visualized as a conglomerate of multivector cultural creation and unity of cultural practices within the framework of diversity and multiculturalism that have developed in a different regions at the macro- and micro-levels of interethnic communication. The intangible and material cultural heritage of the Ukrainian ethnic groups is an interesting object for further detailed research in the context of the peculiarities and level of preservation of the ecosystem of multinational traditional culture during wartime in Ukraine, general trends of globalization of the world and Ukrainian cultural space, as well as the synergy of tradition and innovation.

Key words: ethnic culture, traditional culture, ecosystem, ethnoecosystem, interethnic communications, national communities of Ukraine.

Актуальність проблеми. Сучасні дослідження, присвячені етносу та етнічній культурі у всіх її проявах, сьогодні займають важливе місце у сучасному гуманітарному знанні. У цьому зв'язку потрібно говорити про міждисциплінарний характер таких розвідок з використанням значної кількості різноманітних концепцій та дослідницьких методологій.

Зокрема, говорячи про взаємозв'язок між цілями сталого розвитку держави та охороною нематеріальної культурної спадщини, маємо наголосити та тому, що одним із завдань сталого розвитку будь-якої держави є активізація зусилля із захисту та збереження власної культурної і природної спадщини. Широкий спектр нематеріальної та матеріальної культурної спадщини розкриває культурне розмаїття через концепцію поліетносфери, континуум етнічних культур, альтернативні світоглядні позиції, багаті знання та практики, вбудовані в місцевий контекст. Сталий розвиток спирається на здобутки минулих і сучасних поколінь та дбає про майбутні покоління, а отже, поважає довілля, уважно ставиться до соціального та міжетнічного культурного виміру людського розвитку. Можна сказати, що ста-

лий розвиток має культурологічний, екологічний, соціальний та економічний аспекти.

Певні аспекти сталого розвитку відносно проявляються у: співвідношенні загального й особливого, інваріантного та варіативного в розвитку культур, у тому числі й у етнічній / традиційній культурі та різноманітних формах її проявів, що відображені у сучасній науці у термінах: «антропоекосистема, субойкумена» (Бойко, 2024, с. 539), «етноекосистема, соціоекосистема» (там само, с. 542). Використовуються також дефініції: «культурний пласт, культурний шар, культурний ареал, культурний простір» (Гуменюк, 2020, с. 7), «культурний / етнокультурний ландшафт» (Безлатня, 2014, с. 127), як такий географічний ландшафт, в якому «людина і твори її культури відіграють важливу роль» (Бойко, 2024, с. 543), а також як об'єкт культурної спадщини, що представляє собою «спільні творіння людини і природи, які ілюструють еволюцію людської спільноти і поселень з плином часу, що відбувалася під впливом фізичних обмежень і / або можливостей, що накладаються або надаються природним місцем існування людини, а також соціальних, економічних і культурних чинників, що

змінюють один одного, як зовнішніх, так і внутрішніх» (Поливач, 2023, с. 190).

Відтак, одним з актуальних підходів до вивчення окресленої у назві розвідки проблематики є «екосистемний, який розвивається у межах науки екології, а також на стику цієї науки та багатьох інших, зокрема соціально-культурної антропології» (Бойко, 2024, с. 540). Зауважимо також на тому, що «Міждисциплінарний підхід важливий у дослідженні культурного ландшафту, що дає змогу характеризувати не тільки явища, а й спробувати дослідити зв'язки між ними. Культурний ландшафт дає цілісне сприйняття культури в межах обраних територій», адже «можна аналізувати культурний ландшафт окремої країни, району, міста чи конкретного осередку (Гуменюк, 2020, с. 5).

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Отже, слід зауважити, що сьогодні сам термін «екосистема / екосистемий» вийшов далеко за межі первинного середовища свого виникнення та активного побутування – біологічної науки та екології – і є широко вживаним у різноманітних галузях та контекстах досліджень як в Україні, так і в Європі: безперечно, «нині тренд на екосистемний підхід поширюється на всі сфери життя» (Слюсаренко, 2021, с. 37). Зокрема В. Котлубай з співавторами досліджують стартап-екосистеми (Котлубай, 2024); цифрова екосистема менеджменту підприємств та екосистема людських ресурсів організацій як концептологія знаходяться у центрі уваги О. Тімченко (Тімченко, 2024) та А. Колот (Колот, 2023); цифрову освітню екосистему України розглядають М. Поплавський та В. Мамедова, а також Н. Слюсаренко та О. Кохановська (Поплавський, 2024; Слюсаренко, 2021).

Екологія культури як феномен гуманізації сучасного соціокультурного простору та культура України ХХ століття як екосистема досліджуються Р. Чорним (Чорний, 2022); особливості сучасного мистецтва та сутність художнього ринку (артринку) у світі та в Україні в контексті екосистемного підходу розглядає С. Давимука (Давимука, 2021); художній синтез у хоровому виконавстві як екосистему обґрунтовує Є. Ареф'єва (Ареф'єва, 2022); механізми трансформації екосистеми телебачення у ХХІ столітті описує І. Печеранський (Печеранський, 2024); екосистемний підхід як інструмент розвитку та підтримки креативних

індустрій на регіональному рівні досліджує група авторів на чолі з В. Лисицею (Лисиця, 2022); і т. ін.

Мета дослідження – дати визначення дефініції «екосистема традиційної культури» в контексті міжетнічних комунікацій і, як наслідок, міжетнічних взаємин національних спільнот України.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Таким чином, екосистемний підхід передбачає врахування комплексу (сукупності) взаємопов'язаних між собою факторів та явищ, а також їх взаємовпливів у єдиному інтегрованому просторі як «полісистемної, метакультурної та метахудожньої цілісності» (Ареф'єва, 2022, с. 166); а екосистемне мислення передбачає не конкуренцію, але співробітництво та взаємодію «суб'єктів культуротворення» (Чорний, 2022, с. 75). Отже, життєдіяльність екосистеми підпорядкована принципам «взаємозв'язку та співробітництва» (Слюсаренко, 2021, с. 37). Екосистема не є стабільною та однорідною, в ній існують підсистеми, що «формуються в різному часі та просторі» (Чорний, 2022, с. 174), вона постійно розвивається та видозмінюється під впливом взаємодії між її учасниками, при цьому постійно залучаючи у свою систему нові складові (чи нових учасників).

Щодо екосистеми традиційної культури слід відзначити, що тут найчастіше використовується поняття «етноекосистема», яке розглядають як «комплекс усіх соціально-економічних та екологічних факторів разом із народом, на який ці фактори впливають», враховуючи також і зворотній вплив людини на оточуюче етнічне середовище (екологічне, соціокультурне, соціально-економічне, комунікативне та ін.); усе це «становить динамічну систему»; відтак, етноекосистема – це «територіально обмежений комплекс елементів середовища, що оточує людину, на який впливає людина й від якого залежить» (Мусієнко, 2004); це сформована «система екологічних детермінацій культурних цінностей», для якої є характерною «цілісність багатовекторної культуротворчості, що визначає важливість мультикультуралізму в сучасному соціокультурному просторі»; це певний «тип історичної цілісності, єдності культурних практик» (Чорний, 2022, с. 2–4), «різноманітності та мультикультуралізму..., спільних та значущих соціальних відносин» (Семенів,

2017, с. 312), що сформувалися в тому чи іншому регіоні, в тому числі і як результат міжетнічних комунікацій на макро- і мікрорівнях (мовних (вербальних), культурних, побутових, емоційно-мотиваційних та інших «контекстових процесів, що впливають на комунікативні дії та події людини, пов'язані з міжетнічним спілкуванням» (Семенів, 2017, с. 314)) і, відповідно, міжетнічних взаємин та міжетнічного діалогу національних спільнот різних регіонів України.

Слід акцентувати на тому, що часто поняття етнічна та традиційна культура ототожнюють, однак, етнічна культура – це «складний комплекс процесів та зв'язків, які забезпечують існування етносу в просторі й часі, його розвиток і стабільність як окремого організму» (Нікішенко, 2004). Щодо традиційної культури, власне як і до концепту «традиція», – існують різноманітні підходи до їх трактування. З культурологічної точки зору традиція є важливим ресурсом розвитку суспільства та невід'ємним елементом механізму відновлення / відродження / ревіталізації культури. Етнічна культура має різні рівні функціонування – зокрема, «так званий «традиційно-побутовий» шар етнічної культури, який ще визначають як «етнічну культуру у вузькому розумінні», він є носієм етнічних ознак культури певного народу. Саме з ним іноді пов'язують визначення «традиційна культура», яке ґрунтується на понятті «традиція» у розумінні її як успадкованого від минулого етносу комплексу норм і звичаїв, що регулюють життя суспільства». (там само).

Отже, традиція і традиційна культура є певними культурними універсалами, що акумулюють у собі найціннішу інформацію (яка існує у вигляді досвіду), відпрацьовану певною групою людей (етносом) в певних умовах та відібрану для трансляції наступним поколінням. Сприйняття традиції новим поколінням визначається контекстом, що впливає на світосприйняття та ціннісні орієнтації, в яких досвід, що передається, або зберігається (якщо він є актуальним), або втрачає свою значимість, а отже – трансформується / видозмінюється / зникає. Можна зробити висновок, що вивчення традиції в контексті сільської культури (адже саме сільська традиційна культура є первинною та домінуючою над міською культурою аж до XIX–XX століття) цей тип передбачає врахування соціальних, культурних факторів, а також

часопросторових. Маємо зауважити, що сьогодні, не зважаючи на процеси масштабної урбанізації, більша частина міського населення України є вихованою у морально-психологічній та культурно-ціннісній парадигмі сільських традицій, хоча синтез традиційного і сучасного ускладнюється занепадом духовного життя українського села.

Відтак, найбільш повну уяву щодо сутності та функціональної змістовності традиційної культури сільського населення можна отримати з використанням етноекосистемного підходу, що враховує аналіз адаптації людини до умов різноманітного оточуючого середовища. З цієї точки зору процес пристосування відбувається протягом мутаційного періоду, що настає в результаті втрати традицією актуальності та ефективності у вирішенні життєво необхідних для етносу питань в умовах змін навколишнього середовища (соціокультурного / ціннісного факторів). Якщо нова мутація відповідає трансформаціям соціокультурного середовища, вона закріплюється, тобто набуває форми стереотипу і затверджує в культурі ті інновації, які ґрунтуються на перетворенні попереднього досвіду та пройшли соціально-культурний відбір.

Таким чином, традиція і традиційна культура є універсальним інструментом механізму адаптації етносу до змін (що є надзвичайно актуальним в контексті міжетнічних комунікацій в умовах багатонаціональних регіонів України). Серед інструментів такої адаптації (тобто пристосування до соціальних і ціннісних факторів) можемо визначити соціальні технології (пристосування до суспільних інститутів, норм, цінностей) та матеріальні, які проявляються в адаптації та перетворенні зовнішніх ландшафтних і культурних умов. Тому в сучасній культурології вагомим значення набуває розгляд артефактів традиційної культури, що втілюються в певному конкретному продукті, дії, певній культурній формі (матеріальній чи нематеріальній), отже, у формі «певних культурних явищ як активних складових антропо-екосистеми», вивчення яких необхідно проводити «в комплексі з іншими компонентами» (Бойко, 2024, с. 540) екосистеми традиційної культури: «На рівні етнокультурних презентацій – це використання етнокультурних кодів як ознак ідентичності» (Чорний, 2022, с. 5). Окрім

цього артефакт потрібно розглядати й у комунікаційному аспекті (як спосіб збереження, трансляції та репродукції інформаційного поля того чи іншого явища етнічного досвіду традиційної культури чи культурного ландшафту).

Вивчення та систематизація артефактів традиційної культури етносів, що населяють Україну, в аспекті міжетнічної комунікації дає можливість досягнути багатоманітності екокультури історико-етнографічних регіонів України та стає основою для подальших культурологічних узагальнень щодо аксіологічних, герменевтичних та інших вимірів традиційної міжетнічної культури регіонів України, адже в контексті міжетнічних комунікацій в екосистемі традиційної культури того чи іншого регіону «ідентичність формується, як реальність співскладених дискурсів» (Чорний, 2022, с. 5).

Під поняттям «артефакти традиційної культури» розглядаємо календарну та родинну обрядовість, предмети матеріальної культурної спадщини (костюм, оселя, типи господарської діяльності, ремесел тощо) та нематеріальної культурної спадщини (усний та музичний фольклор, народні знання, складний комплекс давніх уявлень селян морального, психологічного та релігійно-магічного характеру тощо) етносів, що населяють регіони України, у аспекті міжетнічної комунікації (українці, поляки, чехи, євреї, німці, греки, кримські татари та ін.). З'ясуванні місця і ролі національних спільнот України в збереженні екосистеми традиційного багатоетнічного культурного ландшафту певних регіонів України на межі XX ст. – початку XXI ст. через ступінь збереження, ревіталізації та реконструкції названих артефактів традиційної матеріальної і нематеріальної культури сьогодні є одним з актуальних завдань культурологічної науки.

В цьому контексті важливим є визначення ролі історичної спадкоємності у збереженні та трансляції культурних цінностей, дослідження «особливості еволюції та трансформації культурної цілісності в рамках екологічної детермінанти розвитку культурних практик» (Чорний, 2022, с. 173), що дозволить прослідкувати динаміку розвитку етнокультури, стан збереження культурної пам'яті та традицій; за допомогою історично-культурологічних джерел та порівняльного аналізу визначити стан їх трансформації (міксація, асиміляція, занепад та ін.) як результату міжетнічної комуні-

кації етносів певних регіонів. Також необхідно окреслити коло питань, проблем та суперечностей сучасного культурного процесу, які потребують подальшої наукової розробки з урахуванням історичного досвіду міжнаціонального полілогу в Україні загалом та певних регіонів зокрема, потреб реформування сфери міжнаціональних відносин у відповідь на виклики часу, руйнування старих ціннісних смислів і створення нових.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи усе вище сказане, відзначимо, що дефініцію «екосистема / етно-екосистема традиційної культури» трактуємо як динамічну систему, як територіально обмежений (середовищем розселення того чи іншого етносу / етносів) комплекс усіх соціально-економічних, культурно-історичних та культурно-ціннісних, соціокультурно-комунікативних та екологічних факторів разом із народом, на який ці фактори впливають, враховуючи також і зворотній вплив людини на оточуюче етнічне середовище (екологічне, соціокультурне, соціально-економічне, комунікативне та ін.). Суб'єктами культуротворення в екосистемі традиційної культури є ті етноси (етнічні групи), які історично мешкають на локальній території того чи іншого регіону та є не просто учасниками, але й «творцями» таких культуротворчих процесів та їх результатів всередині окресленої екосистеми, як: розбудова міжетнічних комунікацій (взаємин, діалогу, полілогу), накопичення етнічного досвіду і формування на його підґрунті певних традицій (як своєрідного інформативного ядра, що передається з покоління в покоління), культурних практик, морально-ціннісних орієнтацій (а також відпрацювання механізму адаптації етносу до змін через переосмислення традиції); створення артефактів традиційної культури (матеріальної та нематеріальної) як етнокультурних кодів і т. ін.

В контексті міжетнічних комунікацій національних спільнот, що здавна населяють Україну та є складовою її історичної цілісності, екосистему традиційної культури уявляємо як полілог культур, як конгломерат багатовекторної культуротворчості та єдність культурних практик в річищі різноманітності та мультикультуралізму, що сформувалися в тому чи іншому регіоні на макро- і мікрорівнях міжетнічного спілкування.

Нематеріальна та матеріальна культурна спадщина етносів України (зокрема її артефакти як прояви механізму адаптації традиційної культури до змін та певні етнокультурні коди як ознаки ідентичності) є цікавим об'єктом для подальшого детального опрацювання в кон-

тексті дослідження особливостей та ступеня збереження екосистеми багатонаціональної традиційної культури в умовах воєнного часу в Україні, загальних тенденцій глобалізації світового та українського культурного простору, синергії традицій та інновацій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ареф'єва Є. Ю. Художній синтез у хоровому виконавстві як екосистема. *Культурологічний альманах*, 2022, (4), С. 166–171. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2022.4.21>
2. Безлатня Л. О. Поняття «культурний ландшафт»: суть, сфери застосування. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Географія*. 2014, Вип. 26, С. 127–132. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_geogr_2014_26_20
3. Бойко І. Застосування екосистемного підходу при вивченні традиційної культури (на прикладі віддаленої господарки населення Карпат). *Народознавчі зошити*. 2024, № 3 (177), С. 539–561. DOI <https://doi.org/10.15407/nz2024.03.539>
4. Гуменюк Т., Сом-Сердюкова О. Підступи до дискурсу про культурний ландшафт: крос-європейський підхід. *Наукові записки НАУКМА. Історія і теорія культури*. 2020, Том 3, С. 5–12. DOI: 10.18523/2617-8907.2020.3.5-12
5. Давимука С. А. Екосистема мистецтва: наукові засади становлення та сучасні практики : *Монографія*. Львів: ДУ «Ін-т регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАН України», 2021. 581 с.
6. Колот А. М., Герасименко О. О., Шевченко А. С., Бабій Ю. М. Екосистема людських ресурсів організацій як концептологія та прикладна платформа людиноцентризму. *Проблеми економіки*, 2023, № 3, С. 282–294. <https://ir.kneu.edu.ua/items/1d7bb775-e0a3-4225-90ec-4381b78f3915>
7. Котлубай В. О., Редіна Є. В., Блатін С. Д. Напрями розвитку стартап-екосистеми в Україні. *Наукові інновації та передові технології*, 2024, №6(34), С. 825–836. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-6\(34\)-825-836](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-6(34)-825-836)
8. Лісіца, В. В., Михайленко, О. М., Юрко, І. В. Екосистемний підхід як інструмент розвитку та підтримки креативних індустрій на регіональному рівні. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки»*, 2022, (1 (105), С. 160–168. <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2022-1-20>
9. Мусієнко М. М., Серебряков В. В., Брайон О. В. Екологія : Тлумачний словник. Київ: Либідь, 2004. 376 с. https://eduknigi.com/ekol_view.php?id=285
10. Нікішенко Ю. І. Поняття «етнічна культура» і «традиційна культура» в етнокультурології. *Наукові записки. Том 24. Теорія та історія культури*. 2004. <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2362ad6b-d715-4d7d-80b6-439229a981c3/content>
11. Печеранський, І. Медіаф'южн як технологія і механізм трансформації екосистеми телебачення у XXI столітті. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Аудіовізуальне мистецтво і виробництво*, 2024, 7(2), С. 236–246. <https://doi.org/10.31866/2617-2674.7.2.2024.318989>
12. Поливач Катерина. Культурний ландшафт як спадщина: пропозиції для України з досвіду окремих країн Європи. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, серія «Геологія. Географія. Екологія»*, 2023. Вип. 59, С. 190–208. <https://doi.org/10.26565/2410-7360-2023-59-14>
13. Поплавський М., Мамедова В. Цифровий університет Київського національного університету культури і мистецтв як складова цифрової освітньої екосистеми України серед мистецьких закладів вищої освіти. *Питання культурології*, 2024, (44), С. 120–132. <https://doi.org/10.31866/2410-1311.44.2024.318731>
14. Седіков Д. В. Функціонування і розвиток цифрових екосистем: фактори успіху. *Сталий розвиток економіки*, 2024, №1(48), С. 112–118. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-48-15>
15. Семенів, Н. М. Міжетнічна комунікація як динамічна складова міжетнічної взаємодії. *Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології»*, 2017, (39), С. 310–319. <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2018-39.310-319>
16. Слюсаренко Н., Кохановська О. Цифрові екосистеми в освіті. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*, 2021, № 170-171 (14-15), С. 37–43. <https://visnyk.chnpu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/261/281>
17. Тімченко О. Л., Сотник В. В. Формування цифрової екосистеми менеджменту підприємств аграрної сфери [Електронний ресурс]. *Причорноморські економічні студії*, 2024. № 89, С. 59–63. DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.89-10>
18. Чорний Р. В. Екологія культури як феномен гуманізації сучасного соціокультурного простору. *Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.04 – філософська антрополо-*

логія, філософія культури. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, МОН України. Київ, 2022, 197 с. https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/D_26.053.16/Chorny_dis.pdf

REFERENCES:

1. Arefieva, Ye. Yu. (2022) Khudozhnii syntez u khorovomu vykonavstvi yak ekosystema [Artistic synthesis in choral performance as an ecosystem]. *Kulturolohichniy almanakh*, (4), 166–171. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2022.4.21> [in Ukrainian].
2. Bezlatnia, L.O. (2014) Poniattia «kulturnyi landshaft»: sut, sfery zastosuvannia [The concept of «cultural landscape»: essence, areas of application]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Serii: Heohrafiia. Vyp. 26*, 127–132. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_geogr_2014_26_20 [in Ukrainian].
3. Boiko, I. (2024) Zastosuvannia ekosystemnoho pidkhodu pry vyvchenni tradytsiinoi kultury (na prykladi viddalenoi hospodarky naselennia Karpat) [Application of an ecosystem approach in the study of traditional culture (using the example of a remote household of the Carpathian population)]. *Narodoznachchi zoshyty. № 3 (177)*, 539–561. DOI <https://doi.org/10.15407/nz2024.03.539> [in Ukrainian].
4. Humeniuk, T., & Som-Serdiukova, O. (2020) Pidstupy do dyskursu pro kulturnyi landshaft: kros-yevropeiskyi pidkhid [Approaches to the discourse on cultural landscape: a cross-European approach]. *Naukovi zapysky NaUKMA. Istorii i teorii kultury. Tom 3*, 5–12. DOI: 10.18523/2617-8907.2020.3.5-12 [in Ukrainian].
5. Davymuka, S.A. (2021) Ekosystema mystetstva: naukovy zasady stanovlennia ta suchasni praktyky: Monohrafiia [The ecosystem of art: scientific foundations of formation and modern practices]. Lviv: DU «In-t rehionalnykh doslidzhen im. M.I. Dolishnoho NAN Ukrainy», 581 s. [in Ukrainian].
6. Kolot, A.M., & Herasymenko, O.O., Shevchenko, A. S., Babii, Yu. M. (2023) Ekosystema liudskykh resursiv orhanizatsii yak kontseptolohiia ta prykladna platforma liudynotsentryzmu [The ecosystem of human resources of organizations as a conceptual and applied platform of human-centrism]. *Problemy ekonomiky. № 3*, 282–294. <https://ir.kneu.edu.ua/items/1d7bb775-e0a3-4225-90ec-4381b78f3915> [in Ukrainian].
7. Kotlubai, V.O. & Redina Ye.V., Blatin S.D. (2024) Napriamy rozvytku startup-ekosystemy v Ukraini [Directions of development of the startup ecosystem in Ukraine]. *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnolohii, №6(34)*, 825–836. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-6\(34\)-825-836](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-6(34)-825-836) [in Ukrainian].
8. Lisitsa, V. V. & Mykhailenko, O. M., Yurko, I. V. (2022) Ekosystemnyi pidkhid yak instrument rozvytku ta pidtrymky kreatyvnykh industrii na rehionalnomu rivni [Ecosystem approach as a tool for developing and supporting creative industries at the regional level]. *Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli. Serii «Ekonomichni nauky», (1 (105))*, 160–168. <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2022-1-20> [in Ukrainian].
9. Musiienko M. M. & Serebriakov V.V., Braion O.V. (2004) Ekolohiia: Tlumachnyi slovnyk [Ecology: Explanatory Dictionary]. Kyiv: Lybid, 376 s. https://eduknigi.com/ekol_view.php?id=285 [in Ukrainian].
10. Nikishenko, Yu.I. (2004) Poniattia «etnichna kultura» i «tradytsiina kultura» v etnokulturolohii [The concepts of «ethnic culture» and «traditional culture» in ethnocultural studies]. *Naukovi zapysky. Tom 24. Teoriia ta istoriia kultury*. <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2362ad6b-d715-4d7d-80b6-439229a981c3/content> [in Ukrainian].
11. Pecheranskyi, I. (2024). Mediafiuzhn yak tekhnolohiia i mekhanizm transformatsii ekosystemy telebachennia u KhKhI stolitti [Media fusion as a technology and mechanism for transforming the television ecosystem in the 21st century]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu kultury i mystetstv. Serii: Audiovizualne mystetstvo i vyrobnytstvo, 7(2)*, 236–246. <https://doi.org/10.31866/2617-2674.7.2.2024.318989> [in Ukrainian].
12. Polyvach, Kateryna. (2023) Kulturnyi landshaft yak spadshchyna: propozyitsii dlia Ukrainy z dosvidu okremykh krain Yevropy [Cultural landscape as heritage: proposals for Ukraine based on the experience of individual European countries]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina, serii «Heolohiia. Heohrafiia. Ekolohiia», Vyp. 59*, 190–208. <https://doi.org/10.26565/2410-7360-2023-59-14> [in Ukrainian].
13. Poplavskiy, M., & Mamedova, V. (2024). Tsyfrovyi universytet Kyivskoho natsionalnoho universytetu kultury i mystetstv yak skladova tsyfrovoy osvitoi ekosystemy Ukrainy sered mystetskykh zakladiv vyshchoi osvity [Digital University of the Kyiv National University of Culture and Arts as a component of the digital educational ecosystem of Ukraine among art institutions of higher education]. *Pytannia kulturolohii*, (44), 120–132. <https://doi.org/10.31866/2410-1311.44.2024.318731> [in Ukrainian].
14. Sedikov, D.V. (2024) Funktsionuvannia i rozvytok tsyfrovyykh ekosystem: faktory uspikhu [Functioning and development of digital ecosystems: success factors]. *Stalyi rozvytok ekonomiky. №1(48)*, 112–118. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-48-15> [in Ukrainian].
15. Semeniv, N. M. (2017) Mizhetnichna komunikatsiia yak dynamichna skladova mizhetnichnoi vzaiemodii [Interethnic communication as a dynamic component of interethnic interaction]. *Zbirnyk naukovykh prats «Problemy suchasnoi psykholohii», (39)*, 310–319. <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2018-39.310-319> [in Ukrainian].

16. Sliusarenko, N. & Kokhanovska, O. (2021) Tsyfrovi ekosystemy v osviti [Digital ecosystems in education]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Chernihivskiy kolehium» imeni T. H. Shevchenka, № 170-171 (14-15)*, 37–43. <https://visnyk.chnpu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/261/281> [in Ukrainian].
17. Timchenko, O.L. & Sotnyk, V.V. (2024) Formuvannia tsyfrovoy ekosystemy menedzhmentu pidpriemstv ahrarnoi sfery [Elektronnyi resurs] [Formation of a digital ecosystem for the management of agricultural enterprises [Electronic resource]. *Prychornomorski ekonomichni studii. № 89*, 59–63. DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.89-10> [in Ukrainian].
18. Chornyi, R.V. (2022) Ekolohiia kultury yak fenomen humanizatsii suchasnoho sotsiokulturnoho prostoru. *Dysertatsiia na здобuttia naukovooho stupenia kandydata filosofskykh nauk za spetsialnistiu 09.00.04 – filosofska antropolohiia, filosofiiia kultury* [Ecology of culture as a phenomenon of humanization of modern socio-cultural space. Dissertation for the degree of candidate of philosophical sciences in specialty 09.00.04 – philosophical anthropology, philosophy of culture]. Natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni M. P. Drahomanova, MON Ukrainy, Kyiv, 197 s. https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/D_26.053.16/Chornyi_dis.pdf [in Ukrainian].